

conciliation or on Admission of Guilt by the Court Judgment». The proposed art. 65-1 introduces provisions on the necessity of application of the art. 65, 66, 67 of the Criminal Code of Ukraine when the parties of the agreement are negotiating on punishment. It also provides the prohibition of application of the art. 69 of the Criminal Code of Ukraine by the parties of the agreement on punishment. It is stated that the High Specialized Court of Ukraine for Civil and Criminal Cases must adopt a new ruling on imposition of punishment, in which explain all issues connected with imposition of punishment in case of approval of the agreement on reconciliation or on admission of guilt. This will help to systemize law enforcement practice, and apply the provisions of the Criminal and Criminal-Procedural Codes of Ukraine similarly.

Key words: imposition of punishment, judicial discretion, agreement on admission of guilt, agreement on reconciliation.

УДК 343.14

Р.М. Шехавцов

ЩОДО ЛЕГАЛЬНОЇ ДЕФІНІЦІЇ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ У КПК УКРАЇНИ

У статті на підставі аналізу положень КПК України 2012 року та КПК України 1960 року, спеціальної літератури визначено та розкрито сутність змін, що відбулись у легальній дефініції речових доказів у ст. 98 КПК України 2012 року порівняно зі ст. 78 КПК України 1960 року. Визначено потребу приведення у відповідність до легальної дефініції речового доказу, що міститься в ст. 98 КПК України, цілої низки статей КПК України з метою виключення використання поняття «речі» у подвійному значенні.

Ключові слова: докази, речові докази, доказування, кримінальне провадження, матеріальний об'єкт, річ.

Постановка проблеми. Сучасні потреби слідчої та судової практики в аспекті підвищення їх ефективності вимагають інтенсивної та поглибленої розробки окремих питань отримання речових доказів під час проведення конкретних гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, їх допустимості для доказування в кримінальному провадженні. Основу цього процесу повинні складати чіткі уявлення про зміст і сутність речових доказів, що перш за все сконцентровані в їх легальній дефініції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням речових доказів значну увагу приділяли в наукових розвідках вітчизняні та зарубіжні вчені-юристи – О.С. Александров, В.Д. Арсеньев, Р.С. Белкін, Т.В. Варфоломеева, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, В.Я. Дорохов, М.М. Єгоров, Г.Б. Карнович, В.Я. Колдін, А.А. Кухта, Ю.О. Ланцедова, В.К. Лисиченко, Д.А. Лопаткін, М.А. Погорецький, М.Я. Сегай, С.М. Стахівський, Ю.В. Худякова, М.Є. Шумило та інші. Їх роботи складають значущий для теорії доказування, кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та

оперативно-розшукової діяльності комплекс уявлень про речові докази, їх сутність як джерел доказів, відмінності від особистісних доказів та особливості збирання, дослідження та використання в доказуванні у кримінальному провадженні.

Однак ст. 98 КПК України 2012 року містить легальну дефініцію речових доказів, яка відрізняється від тієї, що наведена в ст. 78 КПК України 1960 року та виступала предметом численних досліджень.

Формування цілей. Виходячи з наведеного, метою статті є на підставі порівняльного аналізу положень КПК України 1960 та 2012 років, спеціальної літератури та слідчо-судової практики, з'ясування сутності змін у визначенні речових доказів у чинному кримінальному процесуальному законодавстві та їх вплив на оптимізацію кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. За КПК України 1960 року речові докази визначалися як предмети, що були знаряддям вчинення злочину, зберегли на собі сліди злочину або були об'єктом злочинних дій, гроші, цінності та інші речі, нажиті злочинним шляхом, і всі інші предмети, які можуть бути засобами для розкриття злочину та виявлення винних або для спростування обвинувачення чи пом'якшення відповідальності (ст. 78 КПК).

Відповідно до ст. 98 чинного КПК України речовими доказами є матеріальні об'єкти, що були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, зокрема предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Порівняння наведених визначень показує, що законодавець, поперше, замінив у легальній дефініції речового доказу ключову його ознаку з предмета на матеріальний об'єкт; по-друге, акцентував увагу не на предметах як таких, а на відомостях, пов'язаних із предметом доказування, встановлення яких у результаті дослідження, перелічених у ст. 98 КПК України 2012 року, матеріальних об'єктів, визначають останні як речові докази; по-третє, розширив перелік матеріальних об'єктів, що можуть бути речовими доказами в кримінальному провадженні за рахунок об'єктів кримінально протиправних дій, грошей, цінностей та інших речей, отриманих юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

З'ясуємо виправданість і корисність таких змін у дефініції речового доказу за КПК України 2012 року.

У наукознавчій літературі терміни предмет та об'єкт в цілому визначаються як альтернативні один одному. Так, під предметом розуміється категорія, що позначає деяку цілісність, що виділена зі світу об'єктів у

процесі людської діяльності та пізнання. При чому зазначається, що поняття предмета часто вживають у менш строгому сенсі, ототожнюючи його з поняттям об'єкта або речі [9, с. 525; 8, с. 357]. Об'єкт (пізнюлат. *objectum* – предмет, лат. *objicere* – кидаю вперед, протиставляю) – те, що протистоїть суб'єктові, на що скерована його предметно-практична та пізнавальна діяльність [9, с. 453; 8, с. 123]. Однак категорія об'єкт у гносеології, незважаючи на тотожність її предмету, що допускається філософами, виступає основною під час розкриття особливостей пошуково-пізнавальної діяльності суб'єкта. П.В. Коппін зазначає, що суб'єкт та об'єкт – співвідносні категорії, подібно до сутності та явища, змісту та форми. Говорити про одну із них, не виявляючи відношення до іншої, неможливо. У цьому сенсі цілком припустиме твердження: немає суб'єкта без об'єкта та об'єкта без суб'єкта [5, с. 73]. Практична взаємодія між суб'єктом та об'єктом під час трудової діяльності людини виступає матеріальною основою процесу пізнання. У межах концептуальних уявлень про природу об'єктів і предметів виділяють ті, що мають ідеальну та матеріальну природу. Ідеалізовані об'єкти та предмети виступають елементами наукових теорій і як мисленнєві пізнавальні конструкції є важливим засобом пізнавальної діяльності, що дозволяють шляхом здійснення мисленнєвих експериментів, аналізу їх результатів тощо встановлювати суттєві зв'язки та закономірності, що недоступні при вивченні реальних об'єктів (предметів), узятих у всьому їх різноманітті емпіричних властивостей та відносин [9, с. 196; 6, с. 7–44]. Матеріальними об'єктами та предметами є ті, що сприймаються за допомогою сенсорних (чуттєвих) засобів спостереження [7, с. 185]. Виходячи з уявлень, сформованих у теорії кримінального процесу та криміналістики, що фактичні дані про обставини, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, з речових доказів як їх джерел встановлюються внаслідок безпосереднього сприйняття матеріальних, фізичних властивостей предметів (розмір, геометрична форма, характер матеріалу, сліди на поверхні, колір, запахи та інших подібних ознак та станів, що притаманні матеріальному об'єкту) [4, с. 109–114], а також наявності точок зору, з якими не можна не погодитись, що під класичне визначення «предмети» як індивідуально визначені тіла, що мають усталені просторові межі, не підпадає велика область речових об'єктів, що досліджуються сучасною судовою експертизою (матеріали, речовини, матеріальні комплекси, ареали, джерела походження, виробничі та енергетичні процеси тощо) [2, с. 8], вважаємо, що використання терміна матеріальний об'єкт в цілому забезпечує більшу точність дефініції речового доказу в ст. 98 КПК України 2012 року ніж у ст. 78 КПК України 1960 року, та знімає можливі обмеження у визнанні матеріальних об'єктів як речових доказів, що в майбутньому в результаті науково-технічного розвитку

можуть бути зібрані, досліджені та використані як матеріальні носії відомостей, що мають значення для кримінального провадження.

На жаль, корисність цих змін нівелюється їх ігноруванням у статтях, що регламентують проведення окремих слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Відповідно до положень ч. 1 та 2 ст. 100 КПК України отримання речових доказів у кримінальному провадженні відбувається шляхом надання стороні кримінального провадження або вилученням слідчим, прокурором з подальшим оглядом, фотографуванням та докладним описанням у протоколі огляду. Під час слідчих (розшукових) дій матеріальні об'єкти вилучаються, тобто забираються в примусовому порядку. Однак, наприклад, у ч. 7 ст. 236, ч. 7 ст. 237, ч. 6 ст. 239 КПК України вказується на можливість вилучення тільки речей і документів під час обшуку, огляду, огляду трупа, пов'язаного з екструзією. Термін «матеріальні об'єкти» не використовується. Відповідно до змісту ст. 98 КПК України речі і документи – лише одні з різновидів матеріальних об'єктів, що можуть визнаватися речовими доказами. У кримінальному процесуальному законодавстві не має визначення речі. Розглядаючи використання терміна «речі» у мовній конструкції легальної дефініції речового доказу в ч. 1 ст. 98 КПК України доходимо висновку про його цивільно-правовий контекст. За ст. 179 ЦК України річчю є предмет матеріального світу щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. Ст. 177 та ст. 190 ЦК України уточнюють, що до речей відносяться гроші та цінні папери, інше майно, майнові права та обов'язки, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага. Однак під цивільно-правове визначення речі не підпадають сліди злочину, спеціально виготовлені чи пристосовані для вчинення злочину знаряддя (відмичка, заточка тощо) та ін.

Якщо допустити те, що законодавець вкладає в одне й те ж поняття «речі» у різних статтях КПК України не однакове смислове значення: у ч. 1 ст. 98 КПК – цивільно-правове, а у ч. 7 ст. 236, ч. 7 ст. 237, ч. 6 ст. 239 КПК – філософське, то виникає неприйнятна для жодного нормативно-правового акта атрибутивна подвійність одного й того ж терміна. У філософії річ визначається як певний предмет матеріальної дійсності, який має відносну незалежність та стійкість існування. Із початку 19-го сторіччя річ як категорія в філософії перестала активно використовуватись, а замість неї запроваджені категорії об'єкт та предмет. Якщо погодитися з таким смисловим значенням речі в ч. 7 ст. 236, ч. 7 ст. 237, ч. 6 ст. 239 КПК України, то отримемо іншу проблему й ще більшу термінологічну шутаніну – у п. 1 ч. 2 ст. 105, ч. 6 ст. 239 КПК використовується одночасно два терміни «об'єкти» та «речі», які за змістом будуть подібними. С.С. Алексєєв вказував на неприпустимість подвійності смислового значення термінів при укладанні нор-

мативно-правового акта, де кожна фраза, кожен вираз, кожен термін повинен розумітися тільки в одному значенні [1, с. 286]. Тобто, укладачі КПК України 2012 року порушили одне із ключових правил юридичної техніки укладання нормативно-правових актів – точності, визначеності, високої юридичної культури стилю правих актів [1, с. 285–288].

У чинному легальному визначенні поняття речового доказу законодавець дійсно слушно звернув увагу на їх важливість для кримінального провадження саме як носіїв відомостей, пов'язаних із предметом доказування. Як зазначає В.Г. Гончаренко, доказування в кримінальному провадженні є не відтворенням події минулого з ознаками кримінального правопорушення в реальному вимірі, а створенням інформаційної моделі цієї події з усіма її зв'язками та взаємообумовленостями. Саме опора на філософську теорію відображення та теорію інформації дає право стверджувати можливість у кожному випадку дослідження (розслідування і судового розгляду) кримінального правопорушення встановлювати адекватність нашого знання про досліджувану подію, відкривати необхідну інформацію щодо злочинного діяння або встановлювати його відсутність і врешті-решт приймати обґрунтоване та соціально привабливе юридичне рішення [3, с. 143]. Тому й речові докази – це не тільки матеріальні об'єкти як такі, а джерела відомостей, виявлені та досліджені яких під час кримінального провадження у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку, співставлення з відомостями, отриманими з інших джерел доказів, дозволяє визначити конкретні матеріальні об'єкти як носії фактичних даних про обставини кримінального правопорушення та використати ці дані разом з цими матеріальними об'єктами для аргументації прийняття тих чи інших процесуальних рішень.

У ст. 98 КПК України розширений переліку матеріальних об'єктів, що можуть бути визнані речовими доказами, на реалізацію концепту застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23.05.2013. Зазначимо, що законодавець у легальній дефініції речових доказів не навів вичерпний перелік таких матеріальних об'єктів, тим самим допускаючи можливість набуття статусу речових доказів будь-якими об'єктами матеріального світу, однак, за умови вмісту в них відомостей, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо:

1. Законодавець дійсно зробив суттєвий крок у напрямі оптимізації діяльності зі збирання доказів у кримінальному провадженні. Використанням терміна матеріальні об'єкти замість предмети в легальній дефініції речових доказів він забезпечив однозначне розуміння їх як матеріальних носіїв фактичних даних про обставини, що підлягають доказуванню, та можливість якнайширшого залучення науково-технічних засобів для їх збирання, дослідження та використання в кримінальному провадженні.

2. Очевидно потребують приведення у відповідність до легальної дефініції речового доказу, що міститься в ст. 98 КПК України, ціла низка статей КПК України з метою виключення використання поняття «речі» у подвійному значенні, а також передбачення можливості збирати під час кримінального провадження будь-яких необхідних для встановлення обставин, що підлягають доказуванню, матеріальних об'єктів. А саме, у п. 2, 3 ч. 3 ст. 104, ч. 4 ст. 132, п. 6 ч. 2 ст. 155, ч. 1 ст. 157, п. 2 ч. 5 ст. 234, ч. 7 ст. 236, ч. 5, 7 ст. 237, ч. 1 ст. 256, ч. 3, 4 ст. 271, ч. 1 ст. 272, ч. 4 ст. 329 КПК України «речі і документи» замінити на «речі, документи, інші матеріальні об'єкти»; у п. 1 ч. 2 ст. 105 КПК України «об'єктів, речей і документів» – на «речей, документів та інших матеріальних об'єктів»; у п. 4 ч. 1 ст. 108, п. 6 ч. 2 ст. 193, п. 7, ч. 3 ст. 234, п. 4 ч. 5 ст. 234, п. 6 ч. 2 235, ч. 1 ст. 547 КПК України «речі, документи» – на «речі, документи, інші матеріальні об'єкти»; у ч. 7 ст. 236, ч. 1 ст. 255 КПК України «речі та документи» – на «речі, документи, інші матеріальні об'єкти»; у ч. 5 ст. 239 КПК України «речі» – на «речі та інші матеріальні об'єкти»; у ч. 6 ст. 239 КПК України «речі та об'єкти» – на «речі та інші матеріальні об'єкти».

Використані джерела:

1. Алексеев С. С. Общая теория права. В двух томах / Сергей Сергеевич Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1982. – Т. II. – 360 с.

2. Вещественные доказательства : Информационные технологии процессуального доказывания / Под общ. ред. В. Я. Колдина. – М. : Издательство НОРМА, 2002. – 768 с.

3. Гончаренко В. Г. Докази і доказування / В. Г. Гончаренко // Кримінальне процесуальне право України : [навчальний посібник] / За ред. В. Г. Гончаренка, В. А. Колесніка. – К. : «ЮСТІНІАН», 2014. – С. 142-169.

4. Дорохов В. Я. Природа вещественных доказательств / В. Я. Дорохов. – Советское государство и право. – 1971. – № 10. – С. 109-114.

5. Копнин П. В. Гносеологические и логические основы науки / П. В. Копнин. – М. : «Мысль», 1974. – 568 с.

6. Лекторский В. А. Методологический анализ науки (Типы и уровни) / В. А. Лекторский, В. С. Швырев // Философия. Методология. Наука / Отв. ред. В. А. Лекторский, В. С. Дьмин, Е. П. Никитин, В. С. Швырев. – М. : Изд-во «Наука», 1972. – С. 7-44.

7. Лекторский В. А. Субъект. Объект. Познание / В. А. Лекторский. – М. : Изд-во «Наука», 1980. – 357 с.

8. Философская энциклопедия / Главн. ред. Ф. В. Константинов. – М., 1967. – Т. 4 : «Наука лигики» – Сигети. – 591 с.

9. Философский энциклопедический словарь / [ред. совет А. М. Прохоров (председатель), И. В. Абашидзе, П. А. Азимов и др.] ; глав. ред. Л. Ф. Ильчев, П. Н. Фелосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : «Советская энциклопедия», 1983. – 840 с.

Шехавцов Р.М. О легальной дефиниции вещественных доказательств в УПК Украины

В статье на основании анализа положений УПК Украины 2012 года и УПК Украины 1960 года, специальной литературы определены изменения, которые произошли в легальной дефиниции вещественных доказательств в ст. 98 УПК Украины 2012 года по сравнению со ст. 78 УПК Украины 1960 года. Определена потребность приведения в соответствие с легальной дефиницией вещественного доказательства, содержащегося в ст. 98 УПК Украины, целого ряда статей УПК Украины с целью исключения использования понятия «вещи» в двойном смысловом значении.

Ключевые слова: *доказательства, вещественные доказательства, доказывание, уголовное производство, материальный объект, вещь.*

Shehavgtsov R.M. Regarding the legal definition of evidence in CPC of Ukraine

The article is based on analysis of the provisions of the CPC of the Ukraine 2012 and CPC of the Ukraine 1960, special literature identified changes that have occurred in the legal definition of evidence in Art. 98 CPC of the Ukraine 2012 compared to Art. 78 CPC of the Ukraine 1960. These changes include: 1) replacement of the legal definition of material evidence its key features from subject to material object; 2) focusing not on objects, but on information related to the subject of proof, which establish a study, mentioned in Art. 98 CPC of the Ukraine 2012 material objects, defining the latter as evidence; 3) expanding the list of material objects that may be material evidence in criminal proceedings by criminal illegal acts objects, money, valuables and other items acquired entity as a result of committing a criminal offense. It was established that the legislator really made a significant step towards optimizing the gathering of evidence in criminal proceedings. Use of the term material objects instead of subjects in the legal definition of physical evidence provided unambiguous understanding of their as material carriers of actual data of the circumstances to be proved, and the possibility of a most broad involvement of the scientific and technical means for their gathering, research and use in criminal proceedings. Identified the need to align with the legal definition of physical evidence, contained in Art. 98 CPC of Ukraine, a number of articles of the CPC of Ukraine to avoid using the term «things» in a double sense, and prediction capabilities to gather during criminal proceedings all necessary to establish the circumstances to be proved material objects.

Key words: *evidence, physical evidence, proof, criminal proceedings, material object, thing.*